

Kalendarium våren 2019

VADSTENA SÅNG & PIANOAKADEMI

Musikalisk salong. Torsdag 1/4 kl 19 i Vätternkyrkan, Vadstena. Sångare, pianister och kör från VSPA. Entré 100 kr inkl fika.

Scenisk föreställning

Fredag 3/5 kl 19 och lördag 4/5 kl 18 i Gamla teatern, Vadstena. Sångare och pianister från VSPA. Entré 200 kr, biljetter via Vadstena turistbyrå från 8/4.

Lunchkonsert

Lördag 4/5 kl 12 i Vätternkyrkan, Vadstena. Sångare och pianister från VSPA. Fri entré.

Pianosalong

samt konsert med kompositionerna från samarbetet med Gotlands tonsättarskola. Torsdag 9/5 kl 19 i Vätternkyrkan, Vadstena. Sångare och pianister från VSPA. Entré 100 kr inkl fika.

Avslutningskonserter

Torsdag 23/5 kl 19 och söndag 26/5 kl 16 i Vätternkyrkan, Vadstena. Sångare och pianister från VSPA som studerat i två år. Entré 100 kr inkl fika.

VADSTENA-AKADEMIENS VÄNFÖRENINGIS STYRELSE 2019

ORDFÖRANDE: **Meg Tivéus**, Stockholm, 070-690 78 80, meg.tiveus@telia.com

SEKRETERARE: **Ingrid Haking Raaby**, Linköping, 072-011 93 94, ingrid.haking@gmail.com

KASSÖR: **Stefan Gunnarsson**, Vadstena, 070-266 48 00, stefangunnarsson@live.se

MEDLEMSANSVARIG: **Bengt Horn**, Motala, bengt.horn@boremail.com

KLUBBMÄSTARE: **Jan Johansson**, Vadstena, 0706-85 30 03, jannemobel@telia.com

AMBASSADÖR: **Loa Falkman**, Stocksund, 070-855 04 23, rosy.falkman@gmail.com

REDAKTÖR: **Lars Grahn**, Stockholm och Vadstena, 070-588 34 50, grahnlar@telia.com

PUBLIKANSVARIG: **Viveca Sørensen**, Vadstena, 073-938 01 04, vivecaoes@outlook.com

LEDAMOT: **Ture Rangström**, Stockholm och Gryts skärgård, 070-536 82 09, rangstromture@gmail.com

För medlemskap, adressändring eller mer information: Bengt Horn, se ovan.

Våra sponsorer

Vadstena Sparbank

Det gläder oss att **Vadstena Sparbank** och **Strandbergs Mode** – som förra året inträdde som sponsorer av Vadstena-Akademiens Vänner – finner att de haft nytta och nöje av sitt sponsorskap. De stödjer oss även i år.

vadstena buss

Som sponsor erhåller man fyra biljetter till valfri konsert under spelperioden och får delta med två personer i vänföreningens måltid och operaföreställning. Man omnämns på vår webbplats och här i OXÖGAT.

Anna Elmqvist, Vadstena Sparbank, grundad 1839, och Gilla Eke-Göransson, Strandbergs Mode, upplever att de också på annat sätt haft nytta av att sponsra oss – och därmed även gynna staden Vadstena. Anna Elmqvist fick under pausminglet på operan värdefulla kundkontakter. Gilla Eke-Göransson konstaterar att ett besök vid något av Akademiens evenemang ofta också innebär ett besök hos Strandbergs Mode, känd som en del av stadens klädes- och kulturhistoria sedan 1897.

I år välkomnar vi **Vadstena Buss** som ny sponsor. Avtalet med dem innebär att vi i vänföreningen har 10% rabatt vid våra resor. Något som redan deltagarna i årets operaresa får glädje av.

En annan uppskattad sponsor är **Alatryck**. Vid tryckning av OXÖGAT har vi sedan länge åtnjutit ett rabatterat pris. Detta är betydelsefullt, då medlemsbladet är en viktig del i vår verksamhet.

Om du som medlem i Vadstena-Akademiens Vänner har förslag om något företag eller någon organisation som du tror kan ha intresse av att sponsra oss, hör av dig till under-teknad klubbmästare. Vi är tacksamma för alla tips.

JAN JOHANSSON

Vad är sång? "Det mänskliga röstorganets ljudande på fri el. given ton el. följd av toner i förening med text el. på enstaka vokal. En väsentlig egenskap hos sångtonen, som skiljer den från en vanlig talton, är dess vibrato." *Sohlmans Musiklexikon, 1952.*

Vad är sångare? "Sångare för oftast en undanskymd tillvaro men hävdar revir med arttypisk, ofta kraftig sång. En del uppvisar sångflykt. Är oftast monogama och lägger 2-7 ägg." *Nationalencyklopedin, 1995.*

OXÖGA

"Oxöga, oval åskådaröppning i slutna teaterloge, efter det motsvarande fr. *oeil de boeuf*, vilken beteckning givits runda fönsteröppningar i allm." [Svensk Uppslagsbok, 1934 års upplaga.] Oxögat ger möjlighet att observera utan att bli observerad och har fått ge namn åt medlemsbladet.

Oxögat

nr 1
mars 2019

MEDLEMSBLAD • FÖRENINGEN VADSTENA-AKADEMIENS VÄNNER

Kärlekens underbara beständighet – en fest för ögon och öron

Die wunderbare Beständigkeit der Liebe eller *Orpheus* av barockmästaren Georg Philipp Telemann är en stort anlagd opera från 1726. Den konsertanta urpremiären ägde rum i Hamburg på *Theater am Gänsemarkt* där Telemann var musikalisk ledare. Två år senare togs den upp i Karlsruhe för att 1736 åter spelas i Hamburg med vissa justeringar och med ett tillägg till titeln: *Hämmande kärlek eller Orasia änkedrottningen av Thrakien*.

Originallibrettot var franskt och ursprungligen skrivet till operan *Orphée* från 1690 av Louis Lully, son till den store Jean-Baptiste Lully. Telemann anpassade själv texten till den rådande smaken i Hamburg och librettot är skrivet på tre språk: tyska, italienska och franska. Även musiken är komponerad i tysk, fransk och italiensk stil på ett skickligt och charmfullt sätt. Virtuosa italienska arior, fransk pastoral och tysk känslsamhet skapar en helhet som känns helt originell och typisk för Telemann som var "avantgardist" i sitt sätt att ständigt förnya sig och söka nya musikaliska stilar.

TELEMANN HAR I VISSA kretsar setts lite över axeln framförallt för sina operor. Som operakompositör jämfördes han ofta med Händel, som han för övrigt var personlig vän med liksom med Johann Sebastian Bach. Jämförelsen utföll ofta till Händels fördel. Det är ett ganska dumt sätt att se på saken. Båda var första rangens tonsättare, var och en på sitt eget helt personliga sätt.

I ett manuskript till musiken i *Orpheus* som hittades först på 1990-talet saknas vissa mindre delar jämfört med librettot, som finns bevarat i sin helhet. Upptäckten av manuskriptet ledde bland annat till en produktion i Innsbruck av *Staatsoper unter den Linden* i Berlin under ledning av René Jacobs och med Akademie für alte Musik. Inför denna produktion gjordes en ny edition där Peter Huth och René Jacobs ersatte de saknade delarna med annan musik av Telemann. Den produktionen blev sedan en lysande CD-box. När jag hörde den första gången blev jag helt begeistrad av den musikdramatiska kraften i verket. Jag tänkte givetvis på Vadstena men slog det ur hågen eftersom jag var övertygad om att det snart skulle spelas på vartenda operahus i världen. Men så blev det inte... och jag tror det handlar om den alltför vanliga bristen på nytänkande i operahusen och om att ska man nu

Orfeus leder Eurydike från underjorden av Jean-Baptiste-Camille Corot (fransk porträtt- och landskapsmålare 1796-1875), Museum of Fine Arts, Houston.

FOTO: WIKIPEDIA COMMONS

spela barockopera så "kan man ju alltid ta en Händel".

Men glada är vi för det eftersom vi nu äntligen kan ge denna ljuvliga opera en svensk premiär i Vadstena.

Operan handlar förstås om Orfeus och Eurydikes "odödliga" kärlekshistoria, men den är långt mer blodfull och tragisk än Glucks och Calzabigis mer antikiserande sorgespel med sitt påklistrade lyckliga slut. En av huvudpersonerna i Telemanns opera är den vilt svartsjuka thrakiska drottningen Orasia. Hennes ränksmideri leder till Eurydikes död. När hon sedan inser att Orpheus trots detta inte älskar henne låter hon Bacchanterna slita honom i stycken, varvid hon även tar sitt eget liv efter att ha fått en vision om hur Orpheus och Eurydike förenats i himlen. Kärlek, svartsjuka, ond bråd död och blodig hämnd gestaltas genom fantastiska sångroller och stora kontraster.

VÅR PRODUKTION KOMMER att ledas musikaliskt av Andreas Edlund, som varit hos oss tidigare i *Les Grandes Nuits* på Gamla teatern 2015, och den regisseras av Clara Svärd som verkat hos oss både som koreograf och regissör, senast i *Son of Heaven* 2015. Scenograf är som flera gånger tidigare Marika Feinsilber. Därtill har vi en finfin ensemble av sångare. Några av dem har varit hos oss förut, för andra är det första gången på Vadstena-Akademiens. Richard Lindström, Kajsa Lindberg, Ingrid Berg, Johanna Wallroth, Georg Källström, Mikael Horned och Monika Jägerova är solister och därtill kommer en lysande kör av sångare från Vadstena Sång- och pianoakademi. Och vi har en orkester om 20 personer på tidstroga instrument med Fredrik From som konsertmästare.

För alla älskare av högkaratig barockmusik lär detta bli en verklig fest för ögon och öron!

NILS SPANGENBERG

Den användbare Orfeus

I SOMMAR KNACKAR Orfeus på porten till underjorden. Vadstena är platsen för nedstigningen. Resan går tur och retur. Den tyske barock-komponisten Georg Philipp Telemann står för musik och libretto till den nu aktuella versionen på temat "Orpheus och kärlekens underbara beständighet". OXÖGATS utsände Rangström, som rör sig fritt i tid och rum, har fått i uppdrag att botanisera bland Orfeusar som dyker upp längs vägrenen. Här är några iakttagelser.

Den antika myten är världsberömd. Den handlar om Orfeus som älskar Eurydike men förlorar henne till dödsriket. Med hjälp av sin sång och sin lyra får han tillåtelse att ta henne med sig tillbaka till jorden. Enda villkoret är att han under uppfärden inte vänder sig om och tittar på sin älskade brud. När Eurydike inte förstår Orfeus kyla släpper hon hans hand precis innan man är framme. Orfeus vänder sig om, vilket leder till att Eurydike sjunker till marken och dör.

BERÄTTELSEN OM ORFEUS och Eurydike bygger på nedteckningar av de romerska skalderna Ovidius och Vergilius. Med tiden har den dramatiska och mångtydiga historien kommit att fungera som underlag när stor konst har skapats. Även i sin urgamla mytiska form är det en gripande urkund. Musikens makt och kärlekens vånda är mäktiga teman. Myten skapar genom sin koncentration ett slutet drama. Det är en vacker berättelse som bär med sig tankar inte bara om livet och döden utan också om kärlekens offer och sorgens innersta väsen. Enligt de antika källskrifterna fanns det inget lyckligt slut. Olika uttolkare, till exempel kompositören C.W. Gluck, har frestats att lägga till ett sådant för att glädja publiken.

Historien för oss till gränslandet mellan jord, himmel och helvete där gudar och halvgudar håller hus. Det låter som ett nutida dataspel – av hög kvalitet. Dramat väcker visuella bilder och musikaliska visioner. Den sparsmakade handlingen ryms utan vidare som illustration på en grekisk amfora eller en romersk mosaik. Håll vasen mot örat och hör hur Orfeus slår an tonen med sin lyra! Tonsättare, librettister, koreografer, bildkonstnärer, rocksångare, filosofer och psykoanalytiker har begärt tolkningsföreträde.

DE GAMLA GREKERNA kunde sin sak. Dramaturgin i Orfeus bygger på vandringsdramats principer där övergångarna mellan scenerna väcker existentiella frågor kring sorgearbete, längtan och nära-döden-upplevelser. Varför vänder sig Orfeus om? Hur oändlig är musikens makt? Varifrån kommer musiken? Fråga Bergman!

Orfeus öde genomsyrar hela vår kultur. Han är en symbol för den gudabenådade konstnären. Alla konstarter är berörda. Mannen med lyran rör sig i himmelska sfärer och på botten av tillvaron. Tilltalet må vara tragiskt eller komiskt. Bellmans "orphiska" sinnelag är ett gott exempel.

Claudio Monteverdis *Orfeo* hade urpremiär redan 1605 och är en av de första operorna i genren. Den store operareformatorn C.W. Glucks olika versioner av Orfeus och Eurydike ett och ett halvt sekel senare ligger ständigt på repertoaren. Jacques Offenbach vänder på omeletten och gör en helaftonsoperett i Paris 1858 som han döper till *Orfeus*

i underjorden. Han låter gudar och halvgudar dansa cancan. I samma båt sitter vispoeten Ulf Peter Olrog som tar ner gudomligheterna till jorden 1945 genom att skalda: "Jag spelar som Orfeus / Fast jag är född i Oxlösund."

Orfeus står som skulptur lite här och var. Bästa mötesplatsen är utanför Konserthuset på Hötorget i Stockholm. Carl Milles *Orfeus* brunn är ett älskat monument. Där sträcker han sig upp med lyran sex meter högt och är omgiven av åtta nymfer. Den nionde ser ut som Beethoven! Det upptäcktes när man avtäckte hela härligheten 1936. Hilding Rosenberg blev så i gasen att han lät komponera balettmusik till showsagan *Orfeus i stan* 1938, som handlar om hur den dansante Orfeus ger sig ut i stadsvimlet för att söka sin hustru.

DEN ÄLSKVÄRDA MYTEN har blivit grundläggande för poeternas syn på sig själva. Shakespeare och Strindberg har surfat på Orfeusvågen. Den senare hade en önskan i samband med sin begravning: det enda musikslaget skulle vara Shakespeares gripande dikt "Orfeus sjöng" till toner av A. F. Lindblad.

*Orfeus sjöng; vid lutans toner
Fjällens snöbetäckta zoner
Sänkte sig för skaldens sång;
Blommans kalk och trädens
toppar,
Solens ljus och daggens droppar
Följde tjusta toners gång.
Allt vad liv och anda hade,
Havet själv sig stilla lade
För att lyss som spegelsjö;
Så musiken dövar smärtan;
Kvalda sinnen, Brustna hjärtan
Somna eller stilla dö!
Ur Henrik VIII.*

Denna ödmjuka begäran förvägrades honom. Förmodligen hade Strindberg blivit lika nedstämd som Orfeus själv om han hade fått nys om saken.

Slutligen dyker en oundviklig fråga upp. Vart tog Eurydike vägen? Forskarna anar en förborgad konflikt mellan Orfeus och Eurydike med associationer till "scener ur ett äktenskap". Hon gnäller och klagar över sin makes ouppmärksamhet under den långa helvetesvandringen. Andra forskare spårar en ny insikt om Eurydikens betydelse som maktfaktor i detta mytologiska mästerverk.

TURE RANGSTRÖM

BILD: STAATLICHE ANTIKENSAMM-LUNGEN I WIEN, PUBLIC DOMAIN

BILD: MILLESGÅRDEN

BILD: WIKIPEDIA COMMONS

Överst: Orfeus död, motiv på attisk amfora med röda figurer, 440-talet f Kr.

Mitten: Carl Milles under arbete med Orfeus.

Underst: Carl Milles Orfeusbrunnen utanför Konserthuset i Stockholm, 1926-1936.

EN TROGEN HEJARKLACK

Kära VA-vänner!

Vad är en vänförening, vad innebär det att vara vän? Jag har ibland funderat på den frågan.

Med åren får man mera tid att fördjupa sig i sina intressen. Så är det kanske särskilt för den generation som är född på 30-, 40- och 50-talen.

Många av oss har haft förmånen att gå i pension när vi har krafter kvar. Vi kan fördjupa våra intressen, resa, umgås, gå tillbaka till våra rötter, fundera över vårt ursprung och få det vi kanske inte haft tidigare – TID. Det är då många går med i en vänförening.

Själv är jag medlem i några sådana – och opera har alltid engagerat mig. När jag vid 20 års ålder flyttade till Stockholm för att studera fick jag många möjligheter att utveckla mitt musikintresse. Ofta satt jag längst upp på Kungliga Operans lyssnarplatser. Det var billigt, särskilt med studentrabatt.

Med åren kom jag närmare scenen. Som medlem i Operans styrelse satt man kungligt på första raden. Det var en njutning att lyssna på min vän från Motala, hov-

sångerskan Britt-Marie Aruhn och att ta till sig den suveräna scenkonst som opera är.

En vänförening består av personer som vill utveckla och stötta på sitt intresseområde. För verksamheten är det stödet en del av att orka, det är en trogen hejarklack som vill väl och som lämnar ett viktigt bidrag till verksamheten, även ekonomiskt.

Därför kära Vänner är ni så betydelsefulla för Vadstena-Akademien, för alla som sliter hela året med att få detta att gå ihop. För alla dessa ungdomar som under ett antal sommarveckor får ta del av den unika miljön och alla möjligheter till vidareutbildning och utveckling – inom sång, instrumentalmusik, scenarbete och kostym-sömnad, ljus teknik och mycket annat.

Jag känner stolthet över att få vara ordförande i denna förening.

MEG TIVÉUS, ordförande

Meg Tivéus, ordförande.

FOTO: PER KNUTSON

Operaresa 12 maj till Carmen i Värmland

ÄVEN I ÅR har Brita och Lars Molin arrangerat Vännernas operaresa. Den äger rum im wunderschönen Monat Mai, närmare bestämt den 12 maj 2019, och går till Karlstad, där vi upplever *Carmen* av Georges Bizet. För första gången i Sverige producerar Wermland Opera Peter Brooks legendariska version av den klassiska operan, *La tragédie de Carmen*, i ett koncentrat med fyra sångare, två skådespelare, orkester och statister, utmärkt för Lilla scenen. De älskade ariorna i detta drama om passion, kärlek, vidskepelse, svek och hat framförs av Solgerd Isalv (*Carmen*), William Davis Lind (*Don José*), Sabina Bisholt (*Micaela*) och Johannes Held (*Escamillo*). För instrumentalmusiken svarar Wermland Operas orkester.

Före föreställningen besöker vi *Sandgrund*, konstnären Lars Lerins permanenta konsthall, för en guidad visning. Vi får också tid att själva ta del av Lerins spännande konst.

- 08:00 Buss från parkeringen vid Vadstena slott.
- 08:20 Från Motala resecentrum.
- 09:30 Från Örebro resecentrum. Kaffestopp vid Våtsjön. Under resan information om dagens föreställning.
- 11:30 Lunch på Hotel Scandic Winn: fläskfilé provençale /vegetarisk rätt, potatisgratäng, grillade grönsaker, rödvinsås, bubbelvatten, sallad, bröd och kaffe.
- 13:00 Besök på Lars Lerins konsthall Sandgrund.
- 14:30 Avfärd till Lilla Scenen, Älvgatan 49.
- 15:00 *La Tragédie De Carmen*.
- 16:50 Avresa från Karlstad.
- 17:15 Paus för kaffe/te och landgång.
- 20:00 ca Ankomst till Vadstena via Örebro och Motala.

Solgerd Isalv, mezzosopran som debuterade på Kammeroper Schloss Reinsberg, sjunger huvudrollen i *La Tragédie de Carmen*.

Pris för hela dagen är 1 200 kr per person.

Vi har ett begränsat antal operabiljetter (30 st) så det gäller att **anmäla sig senast den 1 april** till Ingrid Haking Raaby ingrid.haking@gmail.com. Betänketiden är kort därför att vi måste ge snabbt besked till Wermland Opera.

Ingrid meddelar omgående om du/ni fått plats på resan eller står på en väntelista.

De som kommit med på resan får information om inbetalning och skall anmäla anslutningsstad samt om man vill ha vegetarisk mat.

Välkomna till en fantastisk dag!

INGRID HAKING RAABY

FOTO: WERMLAND OPERA